

INSTITUȚIA DOMNIEI DIN MOLVODA ÎN PERIOADA PREMERGĂTOARE INSTAURĂRII EPOCII FANARIOTE (1658-1711)

Constantin Șerban

În urmă cu mai bine de trei decenii, la un Simpozion internațional cu tema: EPOCA FANARIOTĂ, desfășurat în Grecia la Thessalonice (21-25 oct. 1970), organizat de Institutul de studii balcanice, din acest oraș, condus atunci de prof. Gh. Fragistas, la care a participat un mare număr de istorici români și eleni, cei mai mulți fiind primii (29 din totalul de 39, printre care și cel ce semnează aceste rânduri)¹, s-au făcut mari progrese în domeniul istoriografiei românești și elene în cunoașterea mai bine a problematicii care stă la baza acestei teme de cercetare „Epoca fanariotă”, în timpul căreia s-a întrerupt succesiunea firească a domniilor pămâtenene la conducerea celor două Principate dunărene, de-a lungul unui secol și ceva (1711-1821). Cu acest prilej, **pentru prima dată** s-a dezvăluit faptul că, în cercetările lor, istoricii au constatat că regimul fanariot instaurat în mod oficial în 1711 a fost precedat de o perioadă de câteva decenii, cuprinsă între anii 1658-1711, în care este evidentă apariția **preliminariilor** acestei epoci, în sensul că în această perioadă se constată adoptarea de către Înalta Poartă a unor forme noi de dominație otomană în cele două Principate dunărene, menite să asigure puterii suzerane atașamentul aproape total al acestora, prin numirea, de cele mai multe ori, în locul domnilor pămâteneni, al unora proveniți din rândul grecilor țarigrădeni stabiliți în cartierul Fanar din Constantinopol, care se bucurau de înalta încredere a sultanului².

În contextul acestor noi concluzii privind începutul epocii fanariote, în cele ce urmează vom prezenta evoluția instituției domniei din Moldova în perioada premergătoare regimului fanariot.

---

¹ Vezi vol. *Symposium l'Epoque phanariote 21-25 oct. 1970. A la mémoire de Cleobul Tsourkas*, Thessalonique, 1974, 480 p.

² Constantin Șerban, *Les préliminaire de l'Epoque phanariote*, în vol. *Symposium l'Epoque phanariote...* op. cit., p. 29-39; Eugen Stănescu, *Prephanariote et Phanariotes dans la vision de la société roumaine des XVII - XVIII siècles*, în op.cit., p. 347 - 358.

În această perioadă, domnii țării - ca reprezentanți ai autorității centrale - care s-au succedat la conducerea Moldovei, au fost în număr mult mai mare în comparație cu cei din Țara Românească, ca urmare a unei instabilități politice mult mai accentuate decât în țara vecină. Astfel, în numai o jumătate de secol au fost consemnate un număr de 27 de domnii, față de numai 13 înregistrate în Țara Românească³. În privința duratei domniilor, în Moldova se constată existența mai multor particularități, **prima** fiind aceea că cea mai scurtă a fost a lui **Constantin Șerban Basarab** de numai 19 zile (2-21 noiembrie 1659), iar cea mai lungă fiind a lui **Constantin Cantemir**, de aproape opt ani (15 iunie 1685 - martie 1693).

A **doua** particularitate ar fi aceea că în majoritatea cazurilor durata domniei a fost relativ foarte scurtă, de numai un an, iar cu unele excepții, de doi până la patru ani. Astfel, domnii de aproape doi ani au avut: **Ștefăniță Lupu** (1659-1661), **Iliaș Alexandru** (1666-1668), **Constantin Duca** (1693-1695), **Mihai Racoviță** (1703-1705), **Antioh Cantemir** (1705-1707), de trei ani **Antonie Ruset** (1675-1678), **Constantin Duca** (1700-1703), iar de patru ani **Eustratie Dabija** (1661-1665) și **Gheorghe Duca** (1668-1672).

A **treia** particularitate constă în faptul că mulți dintre domnii țării au dobândit tronul de mai multe ori în această perioadă. Astfel, s-au bucurat de trei domnii următorii: **Gheorghe Duca** (1665-1666, 1668-1672, 1678-1683), **Ștefan Petriceicu** (1672-1673, 1673-1674, 1683-1684) și **Dumitrașcu Cantacuzino** (1683, 1674-1675, 1684-1685), iar de două domnii: **Constantin Duca** (1693-1695, 1700-1703), **Antioh Cantemir** (1695-1700, 1705-1707), și **Mihai Racoviță** (1703-1705, 1707-1709).

Acest mod neobișnuit de succesiune la tronul Moldovei în comparație cu perioada anterioară, dar și cu cea din Țara Românească, își are explicația în faptul că, în acea vreme, Înalta Poartă - aflată într-un declin politic după înfrângerea oștilor sale de către cele austriace în lupta de la Saint Gothard (1 august 1664)⁴ - căuta să-și mențină pe mai

³ Dinu C. Giurescu, Horia C. Matei, Nicolae C. Nicolaescu, Marcel D. Popa, Gheorghe Rădulescu, Alexandru Stănciulescu, coordonare Dinu C. Giurescu, **Istoria României în date**, București, 2003, p. 874; Georgeta Smeu, Homar Radu, **Mic dicționar de istoria românilor**, București, 1994, p. 151 - 153.

⁴ M. de Hammer, **Histoire de l'Empire ottoman**, Paris, 1844, vol. III, p. 91 - 93.

departe dominația în spațiul carpato - dunărean asupra statelor românești vasale: Transilvania, Țara Românească și Moldova. Și cum Moldova, aflată în imediata vecinătate a Poloniei și a Țării cazacilor - ultima ocrotită de Rusia - ocupa o poziție strategică importantă în planurile sale de a dobândi și hegemonia în Ucraina apuseană, aceasta a luat pe de o parte măsuri de a reglementa succesiunea la tronul țărilor române pe o durată de cel mult trei ani, dată după care domnia trebuia reînnoită⁵, iar pe de altă parte, mai ales în Moldova, reînnoirea domniei se obținea numai dacă cel în cauză dovedise anterior un deosebit atașament față de interesele sale politice.

O a **patra** particularitate ar fi aceea că, uneori, domnii țării proveneau din aceeași familie, de exemplu: din familia **Cantemir** au fost trei reprezentanți: mai întâi **Constantin Cantemir** (1685-1693) și cei doi fii ai săi: **Dimitrie** (1693, 1710-1711) și **Antioh** (1695-1700, 1705-1707), iar din familia **Duca: Gheorghe Duca** (1665-1666, 1668-1672, 1678-1683) și fiul său, **Constantin** (1693-1695, 1700-1703).

În fine, tot în această perioadă se constată că unul din domnii Moldovei, **Constantin Cantemir** (1685-1693), a obținut **domnia pe viață** în al doilea an de domnie, drept recompensă pentru victoria obținută la Boian (circa 10 km. SE de Cernăuți) împotriva armatei polone, care invadase țara condusă de acesta⁶. Se spune că sultanul Mehmed al IV-lea (1648-1687), la aflarea acestei vești ar fi poruncit „*că atâta vreme cât stăpânesc eu, el* (adică domnul Constantin Cantemir, n.n.) *să țină domnia Moldovei*”⁷. Un caz similar s-a mai repetat în anul 1703 când Constantin Brâncoveanu, domnul Țării Românești (1688-1714), a dobândit domnia pe viață după călătoria acestuia făcută la Adrianopol la curtea sultanului Ahmed al III-lea (1703-1730)⁸, potrivit afirmației cronicarului Radu Greceanu

⁵ Radu Popescu, **Istoriile domnilor Țării Românești**, București, 1963, p. 136. Cronicarul mai afirmă că o cauză ar mai fi că mulți domni „*să hăinesc de către împărat*” și că la reînnoirea domniei se plătea și un plocon în bani, numit **mucarer** (adică **confirmare**, în l. turcă).

⁶ Constantin Șerban, **Politica Poloniei față de Moldova în anii 1683-1699**, în *Studii și articole de istorie*, XLIX, 1984, p. 89; Ion Neculce, *Cronica*, vol. I, Craiova, s. a., p. 118; Mihail Kogălniceanu, **Cronicile României sau Letopisețele Moldaviei și Valahiei**, ediția a doua, vol. II, București, 1872, p. 35 - 36.

⁷ Dimitrie Cantemir, **Viața lui Constantin vodă Cantemir**, Craiova, s. a., p. 75.

⁸ Mihai Guboglu, **Sultanii și marii dregători otomani**, în *Hrisovul*, VII, 1947, p. 64.

logofătul: „*l-au miluit și cu domnia țării să o aibă până la sfârșitul vieții Măriei sale*”⁹.

De altfel, în această perioadă se mai constată că, spre deosebire de situația din Țara Românească, unde în majoritatea cazurilor domnii țării și-au încheiat domnia prin mazilirea de către sultan, în Moldova au fost trei cazuri în care aceștia și-au încheiat domnia murind în scaunul țării, fie de boală, precum **Ștefăniță Lupu** (1659-1661)¹⁰, fie de bătrânețe, precum **Eustratie Dabija** (1661-1665) la vârsta de 62 de ani¹¹, fie de boală și de bătrânețe, precum **Constantin Cantemir** (1685-1693) la vârsta de 81 de ani¹².

Tot în această perioadă, caracterul autohton al candidaților la domnia țării începe să se degradeze, ca și în Țara Românească, în sensul că **Înalta Poartă nu numai că îi numea direct** pe aceștia în loc să confirme pe cei propuși de boierii țării, dar prefera ca aceștia să provină din rândul grecilor țarigrădeni, care aveau și strânse legături cu marii dragomani otomani, fie cu Panaiotis Nikusios până la 1673, fie cu Alexandru Mavrocordat Exaporitul (adică „secretar intim”, în l. greacă, n.n.)¹³. Drept urmare, între 1678 și 1710 au fost numiți **direct** de către Înalta Poartă în scaunul Moldovei aproape toți domnii, în număr de 15, cu excepția a cinci dintre ei, aleși de boierii țării și apoi

⁹ Radu Greceanu, logofăt, **Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu voevod**, în *Cronicari munteni*, vol. II, București, 1961, p. 128.

¹⁰ Constantin Andreescu, C. A. Stoide, **Ștefăniță Lupu, domnul Moldovei, 1659 - 1661**, București, 1938, p. 167. Domnul a decedat la vârsta de 20 ani, bolnav de febră tifoidă.

¹¹ Georg Kraus, **Cronica Transilvaniei 1608-1665**, București, 1965, p. 546. Cronicarul afirmă că acesta avea în 1663 vârsta de 60 ani (vezi și Ion Neculce, **op.cit.**, vol. I, p. 43).

¹² Dimitrie Cantemir, **Viața lui Constantin vodă Cantemir**, în **op.cit.**, p. 145-146. Autorul afirmă că tatăl său suferea de litiază renală, complicată cu o "dambla" la toată partea stângă a trupului (adică o paralizie, n.n.).

¹³ Nestor Camariano, **Alexandru Mavrocordat. Le grand Dragoman. Son activité diplomatique (1673-1709)**, Thessalonique, 1970, p. 24-26; *****Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695-1754**, București, 1965, p. 53-55, ed. Nestor Camariano și Ariadna Camariano Cioran; Paul Cernovodeanu și Mihail Caratasu, **Correspondence diplomatique d'Alexandre Mavrocordate l'Exaporite (1676-1703)**, în *Revue des études sud-est européennes*, XX, 1982, nr. 1, p. 93-128; nr. 3, p. 327-348, XXII, 1984; nr. 4, p. 327-358; Paul Cernovodeanu, **Alexandru Mavrocordat Exaporitul (1641-1709)**, în **Diplomați iluștri**, vol. IV, București, 1983, p. 5-64; Biblioteca Academiei, secția msse CCCIX, 102 - 103; **Documente Hurmuzachi**, vol. V, partea I, p. 118-367 (perioada 1686-1691).

confirmați de puterea suzerană, precum Eustratie Dabija (1661-1665), Gheorghe Duca (1665 - 1666), Ștefan Petriceicu (1672-1673), și Mihai Racoviță (1703-1705)¹⁴. Cât privește pe Dimitrie Cantemir, ales de boieri după moartea tatălui său în 1693, care a domnit numai 20 de zile (între 19 martie și 8 aprilie 1693), acesta n-a primit confirmarea sultanului¹⁵. De asemenea, mai trebuie reținut faptul că unii din domnii Moldovei numiți direct de Înalta Poartă s-au bucurat cu acest prilej și de sprijinul unor domni ai Țării Românești, precum Șerban Cantacuzino (1678-1688) și Constantin Brâncoveanu (1688-1714), în ambele cazuri în intenția vădită de realizare a unei politici unitare, interne și externe. Astfel, pentru a fi numit domn al Moldovei, Constantin Cantemir, după mărturia cronicarului Ion Neculce¹⁶, a obținut sprijinul nemijlocit al lui Șerban Cantacuzino, domnul Țării Românești, și al unor boieri moldoveni refugiați la curtea domnului muntean, care aveau „*prieteșug*” cu Suleiman pașa seraschierul (comandantul suprem al armatei otomane), ajuns în 1686 mare vizir¹⁷. Dar, pentru a se bucura de acest sprijin, Constantin Cantemir a fost obligat să facă unele concesii, afectând prerogativele care-i reveneau acestuia în calitate de domn, în sensul că a depus un jurământ domnului muntean, că-i va fi cu totul subordonat și-i va îndeplini toate poruncile, în realitate domnul muntean va conduce și Moldova. „*Și au giurat Constantin Cantemir clucerul - afirma Ion Neculce - lui Șerban vodă că din cuvântul lui nu va ieși, ce-i va porunci, pe voie i-a face de toate*”¹⁸. De fapt, în acea vreme domnul Țării Românești **avea nevoie** de talentul militar al lui Constantin Cantemir în campania antiotomană pe care o pregătea în secret pentru a „*desbate* (adică a elibera, n. n.) *toată creștinătatea din Țarigrad încoace de supt mâna turcilor*”¹⁹. În ceea ce privește rolul lui Constantin Brâncoveanu, domnul Țării Românești, la înscăunarea lui Constantin Duca ca domn al Moldovei, același cronicar afirma că „*atuncea, mergând vestea la Poartă că au murit Cantemir vodă, Brâncoveanu vodă, domnul muntean, au apucat*

¹⁴ Gl. M. Racoviță - Cehan, **Familia Racoviță - Cehan. Genealogie și istorie**, București, 1912, p. 67-73, domnia în Moldova.

¹⁵ Ion Neculce, **op.cit.**, vol. I, p. 144 - 145.

¹⁶ Ion Neculce, **op.cit.**, vol. I, p. 108.

¹⁷ Mihai Guboglu, **Sultanii și marii dregători...**, p. 76.

¹⁸ Ion Neculce, **op.cit.**, vol. I, p. 108.

¹⁹ **Ibidem**.

înainte și au isprăvit (adică au dobândit, n.n.) domnia lui Constantin sin Duca vodă celui bătrân de au îmbrăcat caftan de la Poartă ca domn Moldovii"²⁰. Drept urmare, potrivit afirmațiilor aceluiși cronicar, pe timpul lui Constantin Duca Moldova era condusă, ca și Țara Românească, de același domn Constantin Brâncoveanu. „*Pre acest domn Constantin Duca vodă - relatea Ion Neculce - întru această domnie dintâi era numai cu numele domn, că-l stăpâneau muntenii. Și pe cine zicea muntenii să-l boierească pe acela îl boierea, și ce zicea muntenii aceea făcea*”²¹.

Dar tot în această perioadă se constată că Înalta Poartă a numit ca domni ai Moldovei și pe unii mari boieri din această țară, care anterior ocupaseră funcția de **capuchehaia** la Constantinopol. Acești reprezentanți ai domnului țării pe lângă înaltele autorități otomane nu numai că stabiliseră strânse legături cu înalții dregători otomani, în frunte cu marii viziri, dar se bucurau și de o mare încredere din partea acestora, fapt pentru care, unii dintre ei erau preferați de Înalta Poartă drept candidați la tronul Moldovei, declarat vacant după mazierea vreunui din domnii țării. Acest obicei era ceva mai vechi, înainte de 1658. De exemplu, Gheorghe Ghica, domn al Moldovei în 1658-1659, fusese capuchehaia pentru Vasile Lupu (1634-1653) în anii 1639 și 1652, apoi și pe timpul domniei lui Gheorghe Ștefan (1653-1658)²². Tot așa, Dumitrașcu Cantacuzino, domn în 1674-1675, fusese capuchehaia pentru Ștefan Petriceicu în 1673, iar Antonie Ruset, domn în 1675-1678, fusese capuchehaie pentru Eustratie Dabija în anii 1661-1665. La rândul său, Constantin Cantemir, înainte de a fi domn (1685-1693), fusese capuchehaia în a treia domnie a lui Dumitrașcu Cantacuzino (1684-1685), iar fiul său, Antioh, domn în 1695-1700, fusese capuchehaia pentru fratele său, Dimitrie, în 1693²³.

De altfel, recrutarea viitorilor domni ai Moldovei și ai Țării Românești în a doua jumătate a secolului al XVII-lea din rândul celor care îndepliniseră anterior funcția de capuchehaia pe lângă Înalta

²⁰ *Ibidem*, p. 144.

²¹ *Ibidem*, p. 104 - 105.

²² Aurel Golimaș, **Despre capuchehaialele Moldovei și poruncile Porții către Moldova până la 1829**, Iași, 1943, p. 75, 77 - 78. Paul Cernovodeanu, **Știri privitoare la Gheorghe Ghica vodă al Moldovei (1658 - 1659) și la familia sa (I)**, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie*, Iași, XIX, 1982, p. 33, 340.

²³ Dimitrie Cantemir, **Viața lui Constantin vodă Cantemir**, p. 45, 157.

Poartă, făcea parte din politica promovată de conducerea Imperiului Otoman, care urmărea să aibă, pe această cale, domni deosebit de atașați intereselor ei, și care cunoșteau, cât se poate de bine, problemele politice și diplomatice europene din acea vreme. Astfel, se prefigurau încă de pe atunci preliminarile epocii fanariote, instaurate, în mod oficial, în al doilea deceniu al secolului al XVIII-lea²⁴.

Un element inedit în această perioadă în legătură cu instituția domniei în Moldova îl constituie **asocierea** la conducerea țării a fiilor de domn, obicei surprins în Moldova, ca și în Țara Românească, încă din secolele XIV-XV²⁵. Astfel, Gheorghe Ghica, numit ca domn al Moldovei în 1658 la vârsta de 58 de ani, l-a asociat la tron pe fiul său, Grigore, atunci în vârstă de 30 de ani, pentru scurtă vreme, și care în această calitate a semnat mai multe hrisoave cu titulatura de Grigore voievod, fiul lui Gheorghe Ghica voievod²⁶. Ulterior, Grigore Ghica a fost trimis la Constantinopol în funcția de capuchehaia pentru tatăl său. Comentând această situație, istoricul Nicolae Iorga afirma că Gheorghe Ghica „*era un om bătrân, aproape de sfârșitul vieții*” (de fapt, la numirea ca domn avea 58 de ani, n.n.), și mai departe: „*Grigore a fost întâi tovarăș de domnie al tatălui său*”²⁷. La fel a procedat temporar și Antonie Ruset (1675 - 1678), care l-a asociat la

²⁴ Constantin Șerban, **Les préliminaires de l'époque phanariote**, în vol. **Symposium l'Epoque phanariote**, 21-25 oct. 1970, Thessalonique, 1974, p. 35 și nota 17.

²⁵ Emil Vârtosu, **Titulatura domnilor și asocierea la domnie în Țara Românească și Moldova (până în secolul al XVI-lea)**, București, 1960. Vezi Academia Română, Secția de Științe Istorice și Arheologie, **Istoria românilor**, vol. III, Genezele românești, coord. Acad. Ștefan Pascu, Acad. Răzvan Theodorescu, București, 2001, p. 581; Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, **Istoria românilor**, vol. III, București, 1976, p. 30, 94, 113, 132, 135, 136.

²⁶ Arhivele Naționale ale României. Direcția Arhivelor Centrale Istorice (A.N.R.-DACI), mrea Coșula, V-7, ms. 629, f. 347; mrea Sf. Sava, Iași, XXXII - 14; Vezi și vol. **Șapte biserici cu averea lor proprie**, București, 1904, cu o **Introducere** de Petre Gârboviceanu; Vezi și planșa I, p. 250 - 251, cu arborele genealogic al familiei Ghica; Dikitrie Scarlat Sutz, **Ellinas ighemones Vlahiaskai Moldavias (Domnii greci al Țării Românești și Moldovei)**, Athena, 1972. În lucrare au fost cuprinși arborii genealogici pentru familiile grecilor țarigrădeni, precum: GHICA, p. 88 - 89; DUCA, p. 116; CANTACUZINO, p. 120-121; RUSET, p. 136-137; MAVROCORDAT, p. 152-153; CALIMACHI, p. 168-169; IPSILANTI, p. 184-185; MORUZI, p. 200-201; CARAGEA, p. 216-217; ȘUȚU, p. 232-233; MAVROGHENI, p. 279; HANGERLI, p. 296.

²⁷ N. Iorga, **Istoria românilor pentru poporul românesc**, Chișinău, 1992, p. 148.

domnie pe fiul său, Alexandru, tatăl având atunci vârsta de 75 de ani²⁸. Drept urmare, fiul său a semnat hrisoave cu titulatura de beizadea, adică fiu de domn (turc. beyzade = fiu de bei, n. n.), în perioada mai 1676 - februarie 1678²⁹, și a făcut parte din divanul țării când s-a judecat un proces între doi boieri³⁰.

Ca și în Țara Românească, domnii Moldovei au condus țara cu ajutorul Sfatului domnesc³¹, alcătuit din reprezentanții marii boierimi. Potrivit afirmațiilor lui Dimitrie Cantemir din lucrarea „Descrierea Moldovei”, aceștia se bucurau „*de toată libertatea de a face legi, de a pedepsi pe locuitori, de a face boierii și a lua boieria celui considerat incapabil de a pune impozite, adică dări, și chiar de a întări alegerea tuturor clericilor, care fac parte din tagma bisericească (inclusiv mitropolitul, episcopii și arhimandriții)*”³². De asemenea, domnii mai puteau acorda scutiri și privilegii principalilor lor colaboratori la conducerea țării, precum și bunuri funciare - sub formă de danie - când aceștia se remarcă în mod deosebit prin dreaptă și credincioasă slujbă îndeplinită în dregătoria ce le fusese încredințată. La aceste prerogative se mai adăugau și cele în legătură cu: conducerea armatei țării în campaniile militare desfășurate pe teritoriul țării³³ sau în afara acestuia, dar în acest din urmă caz numai alături de oastea otomană³⁴, precum și cu repopularea țării cu oameni străini, prin înființarea de sate de slobozie, ai căror locuitori beneficiau de unele scutiri și privilegii pentru o anumită perioadă de timp³⁵.

În privința prerogativelor de care se bucurau domnii Moldovei în această perioadă se constată existența unor **derogări** de la obiceiul țării de care s-a ținut seama până atunci, în sensul că în condiții

²⁸ A.N.R.-DACI; mrea Bârnova, III; mrea Galata, VII - 12, ms. 578, f. 380, Mitropolia Moldovei, I - 2.

²⁹ **Ibidem.**

³⁰ A.N.R. - DACI, ms. 1384, f. 102.

³¹ Nicolae Stoicescu, **Sfatul domnesc și marii dregători din Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)**, București, 1968, p. 260.

³² Valentin Georgescu, Petre Strihan, **Judecata domnească în Țara Românească și Moldova 1611-1831**, partea I, 1611 - 1740, București, 1979, cap. I, *Domnul*, p. 15 - 68.

³³ Dimitrie Cantemir, **Descrierea Moldovei**, p. 71.

³⁴ Despre îndatoririle militare ale Moldovei față de Înalta Poartă, în vol. **Istoria R. S. S. Moldovenesti**, sub redacția lui C. V. Cerepnin, Chișinău, 1967, p. 173-176.

³⁵ Matei Vlad, **Colonizarea rurală în Țara Românească și Moldova, secolele XV-XVIII**, București, 1973.

externe deosebite, pe timpul domniei lui Gheorghe Duca, a treia domnie (1678-1683), aceste prerogative s-au aplicat nu numai pe teritoriul Moldovei cuprins între Carpații răsăriteni și malul drept al Nistrului, dar ele s-au extins și dincolo de Nistru, în Ucraina apuseană, până chiar dincolo de Bugul superior, teritoriu anexat de Imperiul otoman, obținut de la Imperiul țarist în urma războiului turco - rus din anii 1676-1681, încheiat cu pacea de la Bacceserai (13 ianuarie 1681)³⁶. Și pentru că Gheorghe Duca se implicase direct în negocierile pentru încheierea acestui război, cu știrea Înaltei Porți, încă din 1679³⁷, acesta fusese investit la 25 iunie 1681, la Constantinopol, în cadrul unei ceremonii la care a participat și sultanul Mehmed al IV-lea, cu înalta funcție de hatman al Ucrainei³⁸. De fapt, lui Gheorghe Duca îi fusese acordată, în numele Înaltei Porți, administrarea acestui teritoriu din Ucraina apuseană care se întindea pe o suprafață de circa 56.000 km.p., cu capitala la Nemirovo, ceea ce reprezenta aproximativ cam 2/3 din suprafața Moldovei din acea vreme, teritoriu numit de cronicarul Nicolae Muste și de cel anonim tradus în grecește de Alexandru Amiras, drept Ucraina cea Mică³⁹. Drept urmare, din anii

³⁶ Ion Nistor, **Istoria Basarabiei, scriere de popularizare**, ed.2, Cernăuți, 1923, p. 184; Mihail Guboglu, **Cronici turcești privind țările române**, Extras, vol. II, secolul al XVII - lea și începutul secolului al XVIII - lea, București, 1971, p. 357; Gh. Bezviconi, **Contribuții la istoria relațiilor româno - ruse**, București, 1962, p. 101 - 102. De fapt, Imperiul otoman obținuse acest teritoriu încă din 1672 de la Polonia, prin pacea de la Buczacz. Vezi **Istoria modernă**, vol. I, 1740 - 1789, sub redacția B. F. Porșnev, S. D. Skazkin, V. V. Biriucovici, București, 1954, p. 421. Dar pentru că Rusia se considera amenințată de vecinătatea Înaltei Porți, aceasta a declarat război otomanilor în 1676, la care au participat, alături de aceștia din urmă, și domnii Moldovei și Țării Românești, respectiv Antonie Ruset și Gheorghe Duca, în calitate de vasali, în luptele pentru cucerirea cetății Cehrin (Tchighirin) - vezi Radu Popescu, *op.cit.*, p. 169 - 170; Ion Neculce, *op.cit.*, p. 74 - 76.

³⁷ *** **Relațiile istorice dintre popoarele U.R.S.S. și România în secolul XV-începutul celui de-al XVIII-lea. Documente și materiale**, III, 1673 - 1711, Moscova, 1970, p. 47 - 55; I - 65, 74 - 78. Vezi și Biblioteca Academiei Române, ms. rus 5216, f. 98.

³⁸ Nicolae Costin, **Letopisețul Moldovei (1662-1711)**, în Mihail Kogălniceanu, **Cronicile României sau Letopisețele Moldovei și Valahiei**, ed. 2, II, București, 1872, p. 21; Ion Neculce, *op.cit.*, I, p. 84.

³⁹ Nicolae Muste, **Letopisețul Moldovei (1662-1720)**, în Mihail Kogălniceanu, *op.cit.*, III, București, 1874, p. 20; **Cronica anonimă a Moldovei (1662-1733)**, tradusă în grecește de Alexandru Amiras, în Mihail Kogălniceanu, *op.cit.*, III, p. 105. De fapt, Nicolae Costin, în opera sa, *op.cit.*, p. 18, numește acest teritoriu **Ucraina căzăcească**;

1681 - 1683 s-au păstrat numeroase hrisoave și tot felul de acte semnate de Gheorghe Duca cu titulatura domnească „*Gospodar zemli Moldavscoi i zemli Ukrainska*” (domn al Țării Moldovei și al Țării Ucrainei, n. n.)⁴⁰. De altfel, chiar doamna Anastasia Duca a semnat în acea vreme diferite acte oficiale cu titulatura de „*Doamna Moldovei și Ucrainei*”⁴¹.

În privința prerogativelor de care se bucurau domnii Moldovei în calitate de stăpânitori deplină asupra supușilor lor se constată, totuși, că în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, pe timpul războaielor turco - polon din 1672-1676 și turco - rus din 1676-1681 pentru hegemonia în Ucraina apuseană, precum și al expedițiilor armatei polone în Moldova din anii 1684-1690, - însoțite de jafuri, distrugeri și pierderi de vieți omenești în rândul locuitorilor - acestea nu s-au mai exercitat de către domnie decât cu mare greutate. Și pentru că oștile străine ocupau deseori principalele cetăți ale țării (precum Hotin, Suceava, Neamț), domnul Dumitrașcu Cantacuzino (1674-1675) a poruncit, din proprie inițiativă, dărâmarea lor prin explozie cu iarbă de pușcă (lagum). Și pentru că zidurile cetății Suceava au rezistat, s-a continuat distrugerea acesteia prin incendierea cu paie și cu multe lemne⁴². Cu toate acestea, domnul Constantin Cantemir și-a exercitat prerogativele de domn al țării nu numai în Iași, capitala Moldovei, ci și în Țara de Jos (cu cele 12 ținuturi), deoarece Țara de Sus (cu cele 7 ținuturi) era ocupată, împreună cu cetățile Hotin, Suceava, Neamț, de armata polonă, și teritoriul dintre Prut și Nistru și Ucraina cea Mică, aflat sub stăpânirea tătarilor din Crimeea, al căror

---

dar istoricul N. Iorga, în opera sa o numește altfel, și anume **Ucraina moldovenească** (vezi N. Iorga, **Ucraina moldovenească**, în *Analele Academiei Române*, seria II, tom XXXV, 1912 - 1913).

⁴⁰ O delimitare geografică a acestui teritoriu vezi în **Atlas istorii CCCP**, partea I, sub redacția lui K. V. Bazilevici, I. A. Golubova și N. A. Zinoviev, Moscova, 1949, harta 22, p. 19.

⁴¹ A. N. R. - DACI. Documente istorice XLV - 44, 46, V - 114; m-rea Brazi XXVII - 8, XXXIV - 36; m-rea Coșula, V - 15; Episcopia Roman, I - 7; m-rea Răchitoasa, V - 21; A. N. XCI - 67; MXCIX - 6; MMCDLVI - 10 (43); mss. 543, f. 108 - 109; ms. 580, f. 2, 29; ms. 818, f. 12; ms. 28, f. 254; ms. 44, f. 3; ms. 318, f. 12; N. Iorga, **Histoire des Roumains et de la romanité orientale**, VI, p. 403; A. Veress, **Documente privind istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești**, IX, București, 1939, p. 139, 193, la p. 193 act din 26 iunie 1683.

⁴² Nicolae Costin, **Letopisețul Țării Moldovei**, în Mihail Kogălniceanu, **op.cit.**, vol. II, p. 12.

han se proclamase „*hatman al Țării căzăcești*”, titlu purtat până atunci de domnii Moldovei. Din aceste motive Constantin Cantemir își mutase reședința domnească din Târgul de Jos din Iași, pe dealul Cetățuia, la adăpostul fortificațiilor mănăstirii cu același nume, ctitorită de Gheorghe Duca în anii 1669-1670, prevăzută cu incintă de zid înaltă de circa 5 m. prevăzută cu metereze, cu porți întărite, cu ambrazuri pentru armele de foc, și unde fusese ridicată și o Casă domnească chiar de către ctitor⁴³. „*Ce mai mult ședea* (Cantemir vodă, n.n.) *la Cetățuia decât în târg în Iași, că n-avea odihnă de podgheazuri* (oști de pradă, n.n.) *leșești și de moldoveni ce erau pribegi în Țara leșească*” - afirma în cronică sa Nicolae Costin, referindu-se la această situație⁴⁴.

De altfel, în această perioadă se mai constată faptul că unii domni ai Moldovei **renunță la anumite prerogative**, acordându-le pe acestea fie conducerii Bisericii ortodoxe, fie celei romano - catolice. Astfel, Ștefăniță Lupu (1659-1661) acorda mitropolitului țării, precum și episcopilor subordonați acestuia, dreptul de judecată a clericilor, cu excepția celor vinovați de crime⁴⁴. La rândul lor, domnii Iliaș Alexandru (1666-1668), Dumitrașcu Cantacuzino (1674-1675) și Constantin Duca (1693-1695) au permis episcopului Hușilor să poată globi și judeca pe călugării și preoții mireni din eparhia lor⁴⁵. Cât privește pe Gheorghe Duca (1665-1666, 1668-1672), Dumitrașcu Cantacuzino (1674-1675) și Antonie Ruset (1675-1678), aceștia au acordat Episcopiei romano - catolice din ținutul Bacău dreptul de judecată asupra enoriașilor lor⁴⁶.

Dar domnii Moldovei din această perioadă au mai avut și o seamă de preocupări în domeniul afacerilor publice cu caracter edilitar, administrativ și fiscal. Așa de exemplu, Antonie Ruset (1675-1678) a luat măsuri pentru alimentarea cu apă a orașului Iași prin conducte de olane subterane, pentru cișmeaua construită în zidul Curții domnești „*dinspre Poarta cea mare*”, apa fiind adusă „*de departe*”, după mărturia aceluiași cronicar Nicolae Costin, ispravnic

⁴³ **Ibidem**, p. 38.

⁴⁴ A. N. R. - DACI, ms. 629, f. 35: Documente istorice, LXI - 128.

⁴⁵ **Ibidem**, ms. 652, f. 8 - 10; ms. 543, f. 88 - 89.

⁴⁶ A. N. R. DACI, ms. 543, f. 88 - 89; ms. 628, f. 492 - 492 v.; ms. 652, f. 8 - 9.

fiind pentru această lucrare edilitară un anume Abaza clucerul⁴⁷. Alți domni, precum Ștefăniță Lupu (1659-1661), Dumitrașcu Cantacuzino (1674-1675), Constantin Cantemir (1685-1693) și Antioh Cantemir (1695-1700), au organizat paza militară a mănăstirilor Hlincea, Socola și Rădăuți împotriva răufăcătorilor, cu ajutorul unor trupe alcătuite din poslujnici în număr de la 12 până la 30, scutiți de dări pentru această slujbă⁴⁸. La rândul său, Eustratie Dabija (1661-1665) s-a îngrijit de crearea unei bănării (monetărie, n.n.) domnești în orașul Suceava, unde au fost bătute monede după modelul celor austriace, numite în popor **șalăi** (de la **schiling-ul** austriac, n.n.), care a funcționat și pe timpul urmașului său la tron, Iliaș Alexandru (1666-1668). Aceste monede din aramă aveau circulație numai pe piața internă, și o valoare de 4 șalăi la un ban bun⁴⁹.

De asemenea, domnii Moldovei din această perioadă au continuat într-o măsură mai mare să consolideze pozițiile puterii centrale cu sprijinul boierimii și al bisericii, în comparație cu perioada anterioară și cu situația din Țara Românească⁵⁰, să restrângă privilegiile și scutirile orașenilor și târgoveților, inclusiv dreptul de autonomie administrativă asupra moșiei (hotarului, țarinei, ocolului) și ale așezărilor urbane, prin acordarea acestora, sub formă de danie, unor reprezentanți ai boierimii și unor instituții de cult. Astfel, începând cu Ștefăniță Lupu (1659-1661) și încheind cu Mihai Racoviță (1707-1709), domnii țării au dăruit importante suprafețe funciare, precum: locuri de țarină, de fânaț, bălți, heleșteie, păduri, și chiar sate întregi aflate din vechime în folosința așezărilor urbane, ca de exemplu: Iași, Suceava, Piatra Neamț, Vaslui, Hârlău, Tg. Neamț, Focșani, Bârlad, Tg. Cotnari, Tg. Scheia, Orhei, Tg. Trotuș, Tg. Baia,

⁴⁷ Nicolae Costin, **op.cit.**, p. 14.

⁴⁸ A. N. R. - DACI, mrea Cetățuia, I - 10; mrea Socola, VI - 2, 6, 8; ms. 628, f. 615.

⁴⁹ Nicolae Costin, **op.cit.**, p. 4; Nicolae Muste, **op.cit.**, p. 6; Constantin Moisil, **Bănăria lui Dabija vodă**, București, 1915, 29 p.

⁵⁰ În documente sunt consemnate puține astfel de cazuri în Țara Românească în secolul al XVII-lea, și anume numai relativ la unele orașe precum București, Târgoviște, Ploiești, Câmpina și Orașul de Floci. Vezi A. N. R. - DACI, Mitropolia Țării Românești, CCLXXIX - 1; Documente istorice, CXCVI - 229, CCCLXVII - 142, CCCLXVII - 6; P. P. Panaitescu, **Interpretări românești. Studii de istorie economică și socială**, București, 1947, p. 169 - 170; Nicolae Iorga, **Documentele Cantacuzinilor**, București, 1902, p. 243.

Bârlad, Tecuci, Huși, Tg. Frumos, Tg. Ștefănești, Tg. Fălciu. Apoi unor mănăstiri, ca de exemplu: Agapia, Aron vodă, Bogdana, Bârnova, Barnovschi, Bisericieni, Cetățuia, Copou, m-reă din Cetatea Neamțului, Danciu, Hlincea, Fărcășani, Răchitoasa, Secul, Zlataust din Iași etc., dar și unor înalți dregători, precum: Mihalache Racoviță, mare spătar, Ioan Sturza, mare paharnic, Grigore Ursachi și Teodor Prăjescu, mari cluceri, Constantin Ciobanul, mare postelnic, Vasile Costache, mare vornic de Țara de Sus, Alexandru Draco, mare sluger, Aldea agă, Ion Palade, fost mare vistier, Toderășcu Grama, fost mare căminar, Maxut, mare ușer, Nicolae Buhuși, mare medelnicer, Gheorghe Catargi, pârcălab de Orhei, Ionașcu Balș, mare vornic de Țara de Sus etc., dar și unor slujbași ai domniei, precum Constantin Sevastos grămăticul, Aldea și Grigore Lungul căpitani, etc.⁵¹.

Dar pentru că în hotarul unor orașe și târguri rămăseseră puține locuri de hrană și agoniseală locuitorilor din așezările urbane, fapt pentru care aceștia înaintaseră la domnie jalbe că „*n-au unde se hrăni*” din cauza daniilor făcute până atunci, Nicolae Mavrocordat (1709-1710), domnul Moldovei, a luat inițial hotărârea, după mărturia cronicarului Nicolae Costin, „*să să strice daniile cele ce s-au făcut de domnii de mai de curând*”, menținându-le însă pe cele vechi, „*ale vechilor domni celor bătrâni*”⁵². Ulterior, însă, pentru a nu-i „mâhni” pe o seamă de boieri care beneficiaseră de aceste danii, domnul țării a revenit asupra acestei hotărâri, poruncind să nu se mai facă acolo „cărțile” pentru stricarea daniilor recent făcute. În realitate, Nicolae Mavrocordat, domnul Moldovei, care și-a dat seama că pe această cale și-ar fi ridicat împotriva-i nu numai pe un mare număr de boieri, ci și clerul împreună cu înalții lui ierarhi, care beneficiaseră de acele danii, „*au părăsit de au poruncit să nu se mai ivească acele cărți*”⁵³, afirma cronicarul Nicolae Costin.

În această perioadă, domnii Moldovei au promovat și o **politică fiscală mai apăsătoare** în comparație cu perioada anterioară, începând cu Ștefăniță Lupu (1659-1661) și încheind cu cea a lui

⁵¹ **Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale**, vol. II-VI, București, 1959-1975. Vezi și Constantin Șerban, **Aspecte din lupta orășenilor din Țara Românească și Moldova împotriva asupririi feudale, sec. XVIII - începutul secolului al XIX - lea**, în *Studii*, 6/1960, p. 32.

⁵² Nicolae Costin, **op.cit.**, p. 85.

⁵³ **Ibidem**.

Nicolae Mavrocordat (1709-1710). O evidență a dărilor plătite de contribuabilii din Moldova la Vistierie între 1659 și 1710, efectuată de istoricul P. V. Sovetov în urmă cu două decenii, a dus la concluzia că în această perioadă numărul dărilor s-a dublat în decurs de o jumătate de secol, și anume de la 66 la 105 în 1708⁵⁴.

Începutul acestei politici fiscale este atestat de cronicarul Ion Neculce încă din timpul domniei lui Ștefăniță Lupu (1659-1661), când domnul țării a încercat să sporească darea fumăritului pe țară de la un leu (sau 40 parale) cât era atunci, până atunci la 6 orți adică 60 parale, ceea ce însemna un spor de circa 50% pe seama contribuabililor⁵⁵. El însă a fost împiedicat de principalii săi colaboratori, și anume de: Iordache Cantacuzino, marele vistier, și de Toma Cantacuzino, marele vornic de Țara de Jos⁵⁶, argumentul acestora fiind acela că „*obiceirile cele noi fac risipa țărilor și pieirea domnilor*”⁵⁷. Și totuși, în timpul acestui domn, contribuabilii țării au fost obligați să plătească două noi dări și anume: **dajdea de seu și lucru la braniște**⁵⁸. Cu toate acestea, Moldova „*nu era împresurată cu dările*”⁵⁹, nici chiar pe timpul domniei lui Eustratie Dabija (1661-1665), după părerea cronicarului Ion Neculce. Probabil că din acest motiv succesorul lui Ștefăniță Lupu a „scornit” alte noi dări, precum: **dajdea grădinilor** (1661), **deseatina domnească** pentru butoaie și alte obiecte de lemn, lucrute de meșteșugarii casnici, **alăm**ul (darea pe vite plătită de tătarii din Bugeac), **ușurul** (darea pe cereale plătită de aceiași tătari)⁶⁰, **pogonăritul**, un leu de pogonul de vie⁶¹, **dajdea**

⁵⁴ P. V. Sovetov, **Razvitie feudalism i crestiane Moldavii. Ocerki istorii renti v XVI - naceale XVIII vv. (Dezvoltarea feudalismului și țărănimea Moldovei. Contribuție la istoria rentei în secolul al XVI - lea - începutul secolului al XVIII - lea)**, Chișinău, 1980, p. 197 - 213. Vezi tăblița 5 care cuprinde dinamica obligațiilor fiscale ale contribuabililor Moldovei în această perioadă.

⁵⁵ Ion Neculce, **op.cit.**, vol. I, p. 33 - 34.

⁵⁶ C. I. Andreescu, C. A. Stoide, **Ștefăniță Lupu, domn al Moldovei (1659-1661)**, București, 1938, p. 71-72, 86-89, 103-108, 127, 131.

⁵⁷ Ion Neculce, **op.cit.**, p. 33-34.

⁵⁸ A. N. R. - DACI, ms. 628, p. 3-4.

⁵⁹ Ion Neculce, **op.cit.**, p. 38.

⁶⁰ Mihai Lazăr, **Realități fiscale în Țara Moldovei...**, 2000, p. 188-189. Autorul afirmă, nefundamentat documentar, că cele două dări, **alăm**ul și **ușurul**, s-au instituit abia pe timpul domniei a treia a lui Mihai Racoviță (1715-1726). Vezi atestarea **alăm**ului în A. N. R. - DACI, Mitropolia Moldovei, CXLI 10 (nr. 2), 1661, decembrie 5.

pentru transportul de sare la beciul domnesc⁶², **dajdea împărătească**⁶³ și **folăritul** (darea pe stâne)⁶⁴. Din aceste motive, cronicarul Ion Neculce afirma că pe timpul lui Iliș Alexandru (1666-1668) Moldova „era împresurată cu dările”, ca urmare și a faptului că în acea vreme „să făce cheltuele mari la Visterie și era și darnicu” domnul⁶⁵. Drept urmare, pe timpul celei de a doua domnii a lui Gheorghe Duca, în 1672, a izbucnit o răscoală din cauza dărilor grele și a numeroșilor greci țarigrădeni care dobândiseră o mare influență asupra domnului țării, în frunte cu boierii Rusetesti sau Cupărești⁶⁶, răscoală condusă de marele serdar Mihalcea Hâncul și fostul mare medelnicer Apostol Durac⁶⁷, înăbușită în sânge de tătarii din Bugeac, la porunca Înaltei Porți. Același domn, pe timpul celei de a treia sa domnii în Moldova (1678-1683), cunoscut de contemporanii săi drept „lacom la avuție”, sub pretext că „împărăția (adică Înalta Poartă, n.n.) avea multe trebi și-i cerea de la țară mulți bani”, a scos dări multe „fără seamă pre boieri și pre țară”⁶⁸. Cronicarul Nicolae Costin mai afirma în cronică sa că Gheorghe Duca a adăugat la vechile dări o alta nouă, numită **mortasipia** (dare pusă la vânzarea sau cumpărarea de cai, iepe, sau vite mari (boi și vaci) la iarmaroc⁶⁹, precum și o dare mai veche, **gorștina de oi**, pe care trebuia s-o plătească atât boierii cei mari, precum și mănăstirile⁷⁰. În consecință, contribuabilii au fost obligați să fugă din țară în Ucraina, peste Nistru, iar glotașii care nu puteau să strângă aceste dări, erau siliți să plătească toți banii datorati de fugari din propria lor avere⁷¹. La rândul lui, cronicarul Nicolae Costin afirmă că mulți boieri fugeau din țară

⁶¹ Ion Neculce, **op.cit.**, p. 38.

⁶² A. N. R. - DACI, mrea Giurgeni, II - 5.

⁶³ **Ibidem**, mrea Aron Vodă, I - 5.

⁶⁴ **Ibidem**, mrea Giurgeni, II - 52.

⁶⁵ Ion Neculce, **op.cit.**, p. 47.

⁶⁶ **Ibidem**, p. 7; **Cronica anonimă a Moldovei (1662-1733)**, p. 100.

⁶⁷ C. C. Giurescu, **Istoria românilor**, vol. III, partea I, p. 141-142; Ion Neculce, **op.cit.**, I, p. 48.

⁶⁸ Nicolae Costin, **op.cit.**, p. 18.

⁶⁹ **Ibidem**, p. 19; Ion Neculce, **op.cit.**, I, p. 86.

⁷⁰ Mihai Lazăr, **op.cit.**, p. 119 - 156; Nicolae Muste, **op.cit.**, p. 20; **Cronica anonimă a Moldovei (1662-1733)**, p. 105-106.

⁷¹ Nicolae Muste, **op.cit.**, p. 20; **Cronica anonimă a Moldovei (1662-1733)**, p. 105-106.

din cauza dărilor fie în Țara Românească, fie în Polonia, iar cronicarul Ion Neculce relatează că pe contribuabilii neplatnici slugile domnești îi duceau la închisoare, iar pe cei săraci la **gros** (o închisoare unde celor întemnițați li se prindeau picioarele între două scânduri prevăzute cu găuri și legate cu lacăt), iar pe jupănesele sărace „*le legau la pușce și le închidea la seimeni*” pentru banii neplătiți⁷².

În scopul reușitei politicii fiscale promovate, unii domni, precum Dumitrașcu Cantacuzino (1674-1675) a procedat la efectuarea unui **recensământ al contribuabililor țării** cu întreaga lor familie, precum și a averii acestora, fieșcărui contribuabil întocmindu-i-se de către slujbașii domniei **o foaie personală de impunere** cu semnalmentele capului de familie, măsură adoptată pentru prima dată în istoria Moldovei și care servea titularului drept dovadă că era inclus în rândul contribuabililor dintr-o anumită localitate⁷³. Acest recensământ fiscal mai este menționat și de Dimitrie Cantemir în opera sa "Descrierea Moldovei", când menționează numărul caselor din Iași stabilit cu prilejul recensământului făcut - afirma acesta – „*în urmă cu 50 de ani (ante annos censa facto)*”⁷⁴. Tot Dumitrașcu Cantacuzino a **unificat** Visteria țării cu Visteria domnească, și „*câți bani venea din țară* - scria cronicarul Nicolae Costin - *nu-i trimitea la Visterie, ci-i număra el singur și-i strângea în casă la dânsul*”⁷⁵. Același domn, în timpul celei de-a treia domnii (1684-1685), a continuat aceeași politică fiscală apăsătoare, scoțând **hârtii pentru plata dărilor** cu numele contribuabililor, precum procedase cu un deceniu mai înainte, de data aceasta, însă, aplicând pedepse cu adevărat diabolice împotriva celor rău platnici, adică îi spânzura pe aceștia de mâini, indiferent că erau boieri sau fii de boieri. De asemenea, a umplut din nou închisorile cu contribuabilii neplatnici, precum și odăile seimenilor și beciurile divanului, „*pe care-i pedepsea în toate chipurile*”, afirma cronicarul Nicolae Costin⁷⁶.

În ceea ce-l privește pe Constantin Cantemir (1685-1693), politica fiscală a acestuia a fost ceva mai suportabilă pentru

⁷² Ion Neculce, **op.cit.**, I, p. 86.

⁷³ **Ibidem**, p. 72.

⁷⁴ Dimitrie Cantemir, **Descrierea Moldovei**, București, 1973, p. 72 - 73.

⁷⁵ Nicolae Costin, **op.cit.**, p. 13.

⁷⁶ **Ibidem**, p. 34.

contribuabili, în sensul că cererea de bani se făcea numai pentru a putea face față multiplelor cereri ale Înaltei Porți. Din aceste motive a reintrodus darea **pogonăritului pe vii**, un taler pe pogon, dar la interval de doi ani. „*Nelacom la avere*”, cum îl apreciază Nicolae Costin în cronica sa, Constantin Cantemir i-a protejat pe preoții de țară, care au fost scoși de la birul plătit de țărani prin cislă, la plata unei dări mai mici, numită **rupta**, valoarea acesteia ridicându-se la 2 ughi sau 400 bani pe an⁷⁷.

Cât despre Constantin Duca (1693-1695), și acesta, pentru a face față poruncilor Înaltei Porți a impus pe contribuabilii din Moldova la darea **văcăritului** după obiceiul „*muntenesc*”, valoarea acestuia fiind de un zlot, adică 80 bani de bou, de vacă, și de un **tult** (monedă turcească valorând 15 parale, n. n.) de vită gonitoare, și de un leu de cal și de iapă⁷⁸. De asemenea, tot pe vremea aceluiași domn a fost percepută o dare nouă, numită **pogonăritul de păpușoi** (porumb), câte 2 orți sau un zlot de pogon (adică circa 20 - 30 parale, n.n.), și **pogonăritul de tutun**, câte 4 lei de pogon (un leu = 40 parale, n.n.)⁷⁹.

În a doua domnie, Constantin Duca (1700-1703), de asemenea, pentru a face față cererilor sporie în bani și în produse ale Înaltei Porți, acesta a arendat prin licitație (la **cochii vechi**) nu numai darea văcăritului, dar și a goștinei pe oi și deseatina pe stupi⁸⁰. De asemenea, a impus pe contribuabili la o nouă dare a vădrăritului, câte doi bani de vadra de vin, plătită numai de negustorii și târgoveții din Iași⁸¹, boierii fiind scutiți de această dare. Pe de altă parte, tot pe timpul acestui domn a fost desființată, cu blestem, darea văcăritului și a deseatinei de miere și ceară⁸².

Din punctul de vedere al politicii fiscale promovată de Antioh Cantemir (1695-1700), cronicarul Nicolae Costin afirma că „*fost-au țării cu ușurință întâi în anul cel dintâi*”⁸³. În schimb, în anii următori, de asemenea, pentru a face față poruncilor Înaltei Porți, și la cererile în bani ale acesteia, domnul țării a fost nevoit să scoată iar darea

---

⁷⁷ **Ibidem**, p. 38.

⁷⁸ **Ibidem**, p. 37.

⁷⁹ Ion Neculce, **op.cit.**, I, p. 15; Nicolae Costin, **op.cit.**, p. 40.

⁸⁰ Nicolae Costin, **op.cit.**, p. 40.

⁸¹ **Ibidem**, p. 46.

⁸² **Ibidem**.

⁸³ **Ibidem**, p. 42.

văcăritului pe vite, adăugându-i un ughi (200 bani) de vită, ori cai, iepe, ori boi, vaci, de vite mari, cele mici nepunându-le la socoteală⁸⁴. Darea văcăritului a fost plătită de contribuabili numai în anii 1696 și 1697, atunci având valoarea de 2 lei de cal, și un galben de vacă, având domnul nevoie de bani - după afirmația cronicarului Ion Neculce - pentru a se apăra de dușmani, dar, constatând că această dare dusesse la pustiirea țării, domnul a desființat-o cu mare blestem în 1698, și nu a mai scos-o nici în a doua sa domnie din anii 1705-1707⁸⁵. Totuși, acesta a extins atunci darea numită **rupta** (adică cu învoială, n.n.) și la călugări, și la preoții din mănăstiri și biserici⁸⁶, și a scos o nouă dare, **cornăritul** (darea pentru boii de negoț, n.n.), în valoare de un leu, pentru a face față unor datorii în bani ce avea față de creditorii săi din Țarigrad⁸⁷, în fine, tot acest domn a impus pe posesorii de case la plata unui zlot de familie⁸⁸.

Spre deosebire de domnii anteriori, Mihai Racoviță chiar din prima sa domnie (1703-1705) a hotărât să perceapă dările: **camăna** (darea plătită de posesorii de dughene, n.n.), și **bezmenul** (darea plătită de cel care ținea o crâsmă, n. n.)⁸⁹ de la posesorii de cârciumi mari și mici din târguri și orașe, precum Mitropolia Moldovei⁹⁰, Episcopia Hușilor⁹¹, precum și mănăstirile: Agapia, Aron vodă, Bârnova, Hlincea, Putna⁹², care până atunci beneficiaseră de scutiri acordate prin hrisoave de domnii țării de mai înainte, precum Ștefăniță Lupu (1659-1661), Eustratie Dabija (1661-1665), Gheorghe Duca (1665-1666), Ștefan Petriceicu (1672-1673) și Constantin Duca (1700-1703). Despre această hotărâre a lui Mihai Racoviță, cronicarul Nicolae Costin preciza în cronica sa că, la porunca domnului, „*au fost anulate toate scutirile de darea camenei și a bezmenului, fie boierilor*

⁸⁴ **Ibidem.**

⁸⁵ A. N. R. - DACI, Documente istorice, LXI - 139.

⁸⁶ Nicolae Costin, **op.cit.**, p. 52.

⁸⁷ Ion Neculce, **op.cit.**, p. 222; Mihai Lazăr, **op.cit.**, p. 189 - 190.

⁸⁸ Ion Neculce, **op.cit.**, p. 222.

⁸⁹ Ioan Murariu, **Dicționar de arhaisme și termeni istorici**, ediția 2, Bacău, 2002, p. 33.

⁹⁰ A. N. R. - DACI, ms. 527, f. 67.

⁹¹ **Ibidem**, ms. 543, f. 63 - 64, 78 - 79, 80 - 81.

⁹² **Ibidem**, mrea Agapia, I - 7; mrea Bârnova, XII - 2; mrea Galata, XIV - 25; ms. 527, f. 67; ms. 573, f. 269 - 270; ms. 623, f. 64; ms. 628, f. 2 - 4; Documente istorice, LXXIX - 11; LXXXII - 132.

și mănăstirilor, și oricui, să nu mai fie crășme scutelnice nemăruî pe la târguri în toată țara”⁹³. Iar în timpul celei de a doua domnii a lui Mihai Racoviță (1707-1709), s-a reintrodus în 1708 darea deseatinei pentru toți contribuabilii „din toată țara” sub numele de „deseatina țărănească”, la care au fost impuși și boierii și clerul, până atunci scutiți de „domnii cei bătrâni”. După aceea, domnul țării a dat o carte de blestem să nu se mai strângă această dare în anii viitori⁹⁴. Dar același domn a reintrodus dările: **pogonăritul**, a cărei valoare era cu un zlot mai mult peste un leu, plătindu-se câte un galben de pogon⁹⁵, și **vădrăritul** în valoare de 4 bani de vadra de vin⁹⁶, precum și **fumăritul**, de la toate hornurile câte doi ughi (adică 400 bani, n.n.), perceput prin arendare la cochii vechi⁹⁷.

În privința lui Nicolae Mavrocordat (1709-1710), acesta a menținut pe de o parte darea **cornăritului** nu numai pentru negustorii autohtoni, ci și pentru cei din Imperiul otoman, iar pe de altă parte a aplicat darea **ruptei** pe toată țara, încasată de către dregătorii domniei, aleși din rândul boierilor⁹⁸.

Evoluția politicii fiscale promovată de domnii Moldovei, în virtutea prerogativelor de care dispuneau la conducerea țării⁹⁹, oglindește nu numai raporturile acestora cu supușii lor (boieri, clerici, orașeni, țărani), dar și unele aspecte ale guvernării statului într-o perioadă în care marea boierime autohtonă, dar și străină, de etnie greco - țarigrădeană, încerca să influențeze, și chiar să subordoneze - ca și în Țara Românească, în aceeași perioadă - autoritatea centrală în realizarea propriilor interese, prin intermediul Sfatului domnesc. În această confruntare cu caracter politic, marea boierime din Moldova a căutat să promoveze mai întâi la conducerea țării domni bătrâni, fără urmași, lipsiți de prea multă avere, și mai ales fără experiență dobândită până la obținerea tronului, pentru ca apoi să facă din aceștia

⁹³ Nicolae Costin, **op.cit.**, p. 51.

⁹⁴ Nicolae Costin, **op.cit.**, p. 50.

⁹⁵ **Ibidem**, p. 58-59.

⁹⁶ **Ibidem**.

⁹⁷ **Ibidem**, p. 57.

⁹⁸ **Ibidem**, p. 79.

⁹⁹ Valeria Costăchel, Petre P. Panaitescu, Aurel Cazacu, **Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)**, București, 1957, p. 321.

uneltele de care să se folosească pentru atingerea scopului acesteia¹⁰⁰.

La începutul acestei perioade s-au impus în atenția contemporanilor boierii greci țarigrădeni, **Ruseteștii**, cunoscuți și sub numele de **Cupărești**, stabiliți în Moldova pe timpul domniei lui Vasile Lupu (1634-1653)¹⁰¹, prin implicarea directă a unora dintre aceștia la alegerea noului domn al Moldovei, după moartea lui Ștefăniță Lupu în 1661. Astfel, potrivit mărturiei cronicarului Ion Neculce, Chiriță Dracon Ruset - mai târziu domn al Moldovei cu numele de Antonie Ruset (1675-1678) - cel care se bucura de „*trecere și cinste*” la Înalta Poartă, împreună cu fratele său, Constantin Cupariul Ruset cel Bătrân, au contribuit la numirea lui Eustratie Dabija ca domn în toamna anului 1661¹⁰². Drept recompensă pentru sprijinul acordat, noul domn al țării l-a numit pe Chiriță Dracon Ruset în funcția de capuchehaia¹⁰³, iar unui nepot de frate de-al acestuia, anume Lascarache Ruset, i-a acordat dregătoria de vistier II¹⁰⁴. De asemenea, boierii Rusetești s-au mai implicat și în alegerea mai târziu a lui Gheorghe Duca, tot grec țarigrădean, la tronul Moldovei în toamna anului 1665, după mărturia aceluiasi cronicar Ion Neculce, aceștia fiind în acea vreme „*purtătorii de grije la trebile domniei, la vizirul și la alte căpetenii a Porții împărătești*”¹⁰⁵. De data aceasta boierii Rusetești au păstrat funcția de capuchehaia la Țarigrad, iar Lascarache Roset a primit o dregătorie mai mare, și anume de mare căminar (dregător care strângea dările pentru băuturile spirtoase vândute în târguri, n. n.)¹⁰⁶. Și tot boierii Rusetești au contribuit la numirea ca domn al Moldovei, pentru a doua oară, a lui Gheorghe Duca în 1668, după mărturia cronicarului muntean Radu Popescu, „*iar Duca vodă* - afirma acesta - *s-au pus domn de la împărăție, umblându-*

¹⁰⁰ **Istoria României**, vol. III, București, 1964, p. 203 - 204.

¹⁰¹ Dimitrie Scarlat Sutz, **op.cit.**, p. 134.

¹⁰² Ion Neculce, **op.cit.**, I, p. 37.

¹⁰³ Radu Popescu, **op.cit.**, p. 132.

¹⁰⁴ Nicolae Stoicescu, **Un aspect al relațiilor politice dintre Țara Românească și Moldova în secolele XVI - XVII: mutarea dregătorilor dintr-o țară în alta**, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie*, Iași, XI, 1974, p. 255.

¹⁰⁵ Ion Neculce, **op.cit.**, I, p. 44; vezi și Constantin A. Stoide, **Prima domnie moldovenească a lui Gheorghe Duca**, în *Revista Istorică Română*, 1945, XV, fasc. 1, p. 43.

¹⁰⁶ Constantin A. Stoide, **op.cit.**, p. 52.

i umbletele cu mare meșteșug Cupariul cel Bătrân Ruset, de i-au scos domnia Ducăi vodă cu bani mulți”¹⁰⁷.

Prima reacție a boierilor pământeni din Moldova împotriva boierilor Rusetesți a avut loc în **1672**, când cei din ținuturile de peste Prut, în frunte cu marele serdar **Mihalcea Hâncul** și cu fostul mare medelnicer **Apostol Durac**, s-au răsculat contra domnului **Gheorghe Duca**¹⁰⁸. În anul următor, 1673, boierii Rusetesți l-au însoțit pe Gheorghe Duca în Țara Românească, unde acesta fusese numit domn în locul lui Grigore Ghica, obținând de la acesta mari dregătorii, de exemplu: Lascarache Ruset, ca mare postelnic în anii 1674-1676, apoi ca mare spătar în 1677-1678, și apoi funcția de capuchehaia la Țarigrad, iar fratele său, Iordache Roset, care era și cumnat cu domnul Gheorghe Duca, a ajuns mare postelnic în anii 1676-1678¹⁰⁹. De altfel, datorită boierilor Rusetesți, Gheorghe Duca și-a înnoit domnia în Țara Românească în 1676 pe încă trei ani, Lascarache Ruset aducându-i acestuia caftanul de domn de la Țarigrad, însoțit de un mare agă¹¹⁰.

Stabiliți temporar în Țara Românească în **1673**, boierii Rusetesți s-au alăturat boierilor Băleni în lupta cu tabăra boierilor Cantacuzini și au devenit adversari fățiși ai Cantacuzinilor¹¹¹. Între timp, boierii Rusetesți au reușit, folosind relațiile lor cu marii dregători otomani, să impună pe tronul Moldovei în 1675 pe unul din conducătorii lor, și anume pe Chiriță Dracon Ruset ca domn, acesta luând numele de Antonie Ruset. Astfel, la acea dată, viața politică din cele două

¹⁰⁷ Radu Popescu, *op.cit.*, p. 135.

¹⁰⁸ După mărturia lui Dimitrie Cantemir, răsculații ar fi fost în număr de 8.000 de oameni. Vezi Dimitrie Cantemir, **Viața lui Constantin Vodă Cantemir**, Craiova, s. a., p. 32; Nicolae Costin, *op.cit.*, p. 7; Ion Neculce, *op.cit.*, p. 6 - 7; Constantin Stoide, **Un episod din domnia lui Gheorghe Duca. Răscoala lui Hâncu și Durac din 1671 - 1672**, Iași, 1936, extras din *Arhiva*, Iași, 1936; Ioana Roseti, **Iordache Roset**, în *Revista Istorică Română*, 1937, III, p. 308.

¹⁰⁹ Damaschin Mioc, Constantin Bălan, Maria Bălan, Haralambie Chircă, Nicolae Stoicescu, Ștefan Ștefănescu, **Lista dregătorilor din Sfatul domnesc al Țării Românești și Moldovei în secolele XV-XVII**, în *Studii și materiale de istorie medie*, IV, 1960, p. 572, 581.

¹¹⁰ Radu Popescu, *op.cit.*, p. 168.

¹¹¹ **Istoria Țării Românești, 1290-1690**, *op. cit.*, p. 174. Cronicarul Stoica Ludescu arată că marele spătar Lascarache Ruset a fost închis din porunca vizirului la uneltirile boierilor Cantacuzini și eliberat din temniță după reîntoarcerea lui Gheorghe Duca din campania militară la care participase.

principate, Țara Românească și Moldova, era dominată de acțiunile boierilor Rusetesți atât pe plan intern, cât și extern, de vreme ce unii din ei ocupau funcția de capuchehaia pentru ambele principate române la Țarigrad.

Pe timpul acestui domn al Moldovei, Antonie Ruset, s-a produs a doua reacție a boierilor autohtoni, reprezentați de data aceasta de **boierii Costinești**, în frunte cu marele logofăt Miron Costin și cu marele comis Velicico Costin, acestora alăturându-li-se hatmanul Alexandru Buhuș, care în 1677 l-au pârat cu „*mare strâmbătate*” la Înalta Poartă, obținând pe această cale mazilirea lui Antonie Ruset în anul următor¹¹². În același an boierii Rusetesți au pierdut pozițiile dominante în viața politică din Țara Românească, ca urmare a numirii în locul lui Gheorghe Duca a lui Șerban Cantacuzino - dușmanul lor de moarte - aceștia fiind obligați să revină în Moldova definitiv, însoțindu-l pe Gheorghe Duca, numit domn în locul lui Antonie Ruset. Ulterior, ei au reușit, relativ pentru scurt timp, să se integreze în viața politică din Moldova nu numai pe timpul celei de-a treia domnii a lui Gheorghe Duca în această țară, dar și a succesorilor acestuia la tron, respectiv pe vremea domniilor lui Ștefan Petriceicu (1683-1684) și Dumitrașcu Cantacuzino (1684-1685), aceștia deținând pe mai departe funcția de capuchehaia la Înalta Poartă.

Dar, pe vremea domniei lui Constantin Cantemir (1685-1693), boierii Rusetesți au fost prizonieri o vreme de către acest domn, potrivit promisiunii ce acesta făcuse lui Șerban Cantacuzino, domnul Țării Românești, fără însă a fi uciși, cum ceruse domnul muntean¹¹³, pentru ca ulterior ei să fie reintegrați în viața politică a țării, prin dobândirea de mari dregătorii. Astfel, Iordache Ruset a devenit mare vistier, fratele său, Manolache, staroste de Putna și apoi mare postelnic (1692-1693), iar alți doi frați, Scarlatache și Lascarache Ruset, capuchehaiale la Constantinopol, și faptul că de partea lor l-au atras și pe Lupu Bogdan, marele hatman, ginerele lui Constantin Cantemir,

---

¹¹² Radu Rosetti, **Familia Rosetti. Coborâtorii moldoveni ai lui Lascaris Rousestos**, București, 1938, p. 37. Autorul afirmă că în 1677 ar fi luat naștere partida boierilor Costinești.

¹¹³ Cronicarul Ion Neculce afirma că boierii Costinești i-ar fi ajutat atunci pe Rusetesți să plece din țară temporar, unii în Transilvania, alții la Constantinopol, pentru a scăpa cu viață (vezi **Cronica sa, op.cit.**, I, p. 119; Dimitrie Cantemir, **Viața lui Constantin vodă Cantemir**, op. cit., p. 98).

rezultă că pe drept cuvânt Rusetеștii conduceau în acea vreme Moldova în numele domnului țării¹¹⁴, fapt care explică afirmația cronicarului Ion Neculce, referindu-se la faptele lui Iordache Ruset „care i-au dat Constantin vodă cheia țării în mână”¹¹⁵.

Din aceste motive, **boierii Costinești**, care reprezentau **tabăra boierilor pământeni**, de țară, rivala boierilor greci țarigrădeni, precum erau boierii Rusetеști, au încercat să obțină un **sprijin extern**, și anume al lui Constantin Brâncoveanu, domnul Țării Românești, care-și datora tronul boierilor Cantacuzini, moștenind de la aceștia și resentimentele lor față de Constantin Cantemir, protectorul boierilor Rusetеști. În acest fel, boierii Costinești încercau să rezolve nu numai problema eliminării Rusetеștilor din viața politică a Moldovei, dar și înlocuirea lui Constantin Cantemir din domnie cu Velicico Costin, pentru a instaura **un regim politic boieresc**. Aceste relații tainice ale boierilor Costinești cu domnul Țării Românești, precum și intenția acestora de a pune capăt domniei lui Constantin Cantemir folosindu-se și de relațiile lor strânse cu marii dregători ai Înaltei Porți, au fost dezvăluite, la vreme, domnului Moldovei, care, și la îndemnul boierilor Rusetеști, i-a scos din funcție pe cei doi mari dregători - pe Velicico Costin, mare vornic de Țara de Jos, și pe Miron Costin, fratele său, staroste de Putna - și i-a dat pe mâna călăului pentru a fi decapitați (decembrie 1691)¹¹⁶.

După moartea acestora, boierii Rusetеști au continuat să domine în viața politică a Moldovei, dar numai pe timpul domniei lui Antioh Cantemir (1695-1700)¹¹⁷, deoarece în vremea domniei lui Constantin Duca (1693 - 1695) ei au fost obligați să fugă din țară. Pe atunci, domnul Moldovei numai cu numele conducea țara, aceasta fiind condusă de „munteni”, adică de Constantin Brâncoveanu, domnul Țării Românești. De altfel, datorită uneltirilor lor la Înalta Poartă, a fost numit ca domn al Moldovei, în 1695, Antioh Cantemir. „*Au venit Antioh vodă, fiul lui Constantin vodă, cel mai mare, iar cu mijlocul Cupăreștilor ce erau la Țarigrad*” - afirma cronicarul Nicolae

¹¹⁴ Miron Costin, **Opere**, ed. P. P. Panaitescu, București, 1958, p. 12.

¹¹⁵ Ion Neculce, **op.cit.**, I, p. 125.

¹¹⁶ Ion Neculce, **op.cit.**, I, p. 137 - 138; Dimitrie Cantemir, **Viața lui Constantin vodă Cantemir**, p. 131 (vezi capitolul intitulat **Omorârea fraților Costin**); Ioana Rosetti, **op.cit.**, p. 307, despre rolul Rusetеștilor la uciderea fraților Costin.

¹¹⁷ Ion Neculce, **op.cit.**, p. 167; Ioana Rosetti, **op.cit.**, p. 310.

Muste¹¹⁸. Noul domn se deosebea de tatăl său în sensul că, neîubind „*minciunile și vicleniile*”¹¹⁹ care împărțeau pe boierii țării în tabere vrăjmașe, a Rusetștilor și Cupăreștilor, a căutat să-i împace pe aceștia în folosul țării¹²⁰, numai că boierii Rusetști au refuzat propunerea domnului, preferând să fugă din țară, în Polonia. Ulterior, aceștia au trecut de partea lui Constantin Brâncoveanu, pe timpul celei de-a doua domnii a lui Constantin Duca (1700 - 1703), când au devenit adversarii Cantemireștilor¹²¹.

Drept urmare, Rusetștii care dețineau încă dregătoria de capuchehaia la Țarigrad, în 1703, au sprijinit candidatura la tronul Moldovei a marelui spătar Mihai Racoviță¹²². Reîntorși în țară din refugiu, ei au participat, de data aceasta în mod activ, la conducerea Moldovei, Mihai Racoviță, cel ales domn cu ajutorul lor, conducând țara numai cu numele, deoarece marele vornic Iordache Roset era „*aflat la mare cinste*” în fața tuturor boierilor din Sfatul domnesc, și „*ce vrea el și ce poruncea el, aceea să face la Mihai vodă*” după afirmația cronicarului Ion Neculce¹²³. Aceasta însemna că în acea vreme, mai precis în anii 1703-1705, se instaurase un **regim politic boieresc în Moldova** de către boierii Rusetști, dar care a funcționat relativ scurtă vreme, pe timpul domniilor lui Mihai Racoviță din 1703-1705 și 1707-1709, dacă ținem seama de o altă afirmație a aceluiași cronicar privind rolul lui Iordache Ruset¹²⁴ în viața politică a Moldovei din anii 1707-1709: „*umai chiverniseala și cinstea era tot a țarei după Iordache Ruset vornicul, măcar că nu era la boierie, ce vrea el să facă, făcut era și de domnul, de Mihai vodă*” ceea ce însemna că atunci se poate afirma că Rusetștii, prin reprezentantul lor, tutelau conducerea țării¹²⁵.

Cu toate acestea, boierii pământeni din Moldova încă rezistau

¹¹⁸ Nicolae Muste, **op.cit.**, p. 90.

¹¹⁹ Ion Neculce, **op.cit.**, I, p. 166.

¹²⁰ **Ibidem**, p. 189 - 190.

¹²¹ **Ibidem**, p. 201.

¹²² **Ibidem**, p. 209.

¹²³ Ion Neculce, **op.cit.**, I, p. 213; Gl. M. Racoviță Cehan, **op.cit.**, p. 70. Autorul afirmă că domnul Mihai Racoviță „*ținea socoteală de sfaturile celui mai de seamă din boierii săi, de Iordache Ruset, mare vornic de Țara de Jos*”.

¹²⁴ Ion Neculce, **op.cit.**, I, p. 230.

¹²⁵ **Ibidem**.

încercărilor boierilor greci-țarigrădeni reprezentați de Rusetesți, care căutau „*să-i supue și să-i încalece, dar tot nu putea deplin să-i calce și să-i scoată din obiceiurile lor*”¹²⁶, precum afirma cronicarul Ion Neculce în opera sa. Abia pe timpul domniei lui Nicolae Mavrocordat (1709-1710), care de la începutul activității sale politice s-a dovedit a fi autoritar față de boierii țării¹²⁷, acesta acordând dregătorii și boierilor pământeni, deși el era grec-țarigrădean, potrivit afirmațiilor cronicarului Nicolae Muste: „*Nicolae vodă sosind la Iași la scaunul domnesc - apreciază acesta - au pus boieri mari, fie unii și din pământeni*”¹²⁸. Boierii pământeni l-au avut de partea lor pe domn și au reușit să întrerupă hegemonia Rusetesților în viața politică a Moldovei, al căror reprezentant de seamă, Iordache Ruset, fusese până atunci adevăratul conducător al țării, apreciat de cronicarul anonim al Cronicii Ghiculeștilor a fi fost „*matca tuturor răutăților*”¹²⁹. De altfel, mai mulți mari boieri din rândul Rusetesților, și al celor înrudiți cu ei, la îndemnul lui Iordache Ruset, mare vornic, s-au grăbit să fugă din țară în Polonia¹³⁰, în speranța că noul domn va putea fi mazilit, nefiind pe placul „*țării*”¹³¹. Drept urmare, Iordache Ruset a fost închis din porunca lui Nicolae Mavrocordat în beciul de la Curtea domnească din Iași, „*încuiat cu lacăt*”¹³² și ținut tot timpul domniei acestuia până la mazilirea sa de către Înalta Poartă, din rațiuni politice de natură externă¹³³.

În concluzie, se constată că atât în Moldova, cât și în Țara Românească, instituția domniei a cunoscut o nouă fază de dezvoltare în perioada premergătoare instaurării epocii fanariote, după dispariția dinastiilor Bogdăneștilor și Basarabilor, conducerea celor două Principate provenind, de data aceasta, din rândul familiilor marilor boieri greci-țarigrădeni, cu foarte mici excepții, care, la rândul lor, își

¹²⁶ **Ibidem**, p. 231.

¹²⁷ **Ibidem**, p. 243 - 244.

¹²⁸ Nicolae Muste, **op.cit.**, p. 41.

¹²⁹ **Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695-1754...**, p. 49. Cronicarul mai afirma că Nicolae Mavrocordat manifesta ură față de boierii Cupărești, deoarece aceștia erau iubitori de „*turburare*” - **op.cit.**, p. 65.

¹³⁰ Ion Neculce, **op.cit.**, I, p. 245.

¹³¹ **Cronica Ghiculeștilor**, p. 65, 67.

¹³² Ion Neculce, **op.cit.**, I, p. 245.

¹³³ **Ibidem**, p. 252 - 253.

creează propriile lor dinastii (Cantemir, Duca, Cantacuzino, Ruset, Ghica). Noile dinastii, de esență boierească, au fost promovate cu sprijinul Înaltei Porți, ai căror membri desfășuraseră, în majoritatea cazurilor, o bogată activitate în funcția de capuchehaia la Țarigrad, aceștia posedând bogate cunoștințe în domeniul politicii și diplomației europene, dar și în domeniul afacerilor publice (edilitate, administrație publică, fiscalitate), mulți dintre ei promovând și o politică fiscală benefică pentru țară, dar mai ales pentru propriile lor interese. Între toate aceste dinastii de esență boierească se remarcă **activitatea Rusetesților, care au dominat viața politică** în ambele Principate în a doua jumătate a secolului al XVII-lea și în primul deceniu al secolului al XVIII-lea.